

Pròleg

Aquest número especial de RECERC, revista electrònica del Consorci d'Estudis Catalans reagrupa les contribucions del cicle de conferències “micro-estats europeus: diplomàcia i cooperació” organitzat a Barcelona per l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona) i l'Institut d'Estudis Polítics (Estrasburg) des de setembre de 2017 fins a febrer de 2018.

Aquests estats, de petites dimensions, constitueixen una singularitat a Europa tenint en compte les relacions privilegiades que mantenen amb un o més estats veïns, d'una banda, i el seu vincle especial amb la Unió Europea (UE), d'altra banda.

En primer lloc, per la via de convencions bilaterals, els micro-estats són estretament lligats al seu estat veí. Liechtenstein està, per exemple, vinculat a Suïssa per una unió duanera i comparteix amb ella la utilització del Franc suís des de 1919. És França qui assegura la defensa, la representació consular i diplomàtica del principat de Mònaco dins els estats on ell no en disposa, mentre que Itàlia assegura la de San Marino. El principat d'Andorra està representat conjuntament per França i Espanya segons els termes d'un tractat trilateral de 1994. Al mateix temps, la petita mesura d'aquests micro-estats no tradueix la seva vulnerabilitat a l'interior del sistema internacional. És llavors per la seva diplomàcia que compten sobrepassar-la i desenvolupar un comportament específic en l'escena internacional. A Europa, aquests micro-estats pretenen mantenir la presència diplomàtica el màxim de temps possible malgrat el seu relatiu i feble atractiu. Per exemple, és el cas de San Marino que manté gairebé 55 ambaixades en tot el món i només en rep dues. És igualment, en menys mesura, el cas de Luxemburg. Andorra ha establert relacions diplomàtiques amb 129 estats. Va signar el 1993 amb França i Espanya un tractat tripartit que li aporta una garantia en cas d'amenaça o de violació de la seva sobirania o de la integritat del seu territori, així com la facultat de fer-se representar a prop de tercers països per França o Espanya.

En segon lloc, tot i que la majoria d'entre ells no formin part de la UE, els micro-estats hi són indirectament integrats sovint i tenen el seu lloc dins l'espai europeu. Només Luxemburg està des del principi al centre del projecte d'integració europeu que comença per la creació de la Comunitat europea del carbó i de l'acer (CECA) el 1951. Els altres micro-estats (Malta, Liechtenstein, San Marino, Andorra, Mònaco) s'integren, alguns, a partir de mitjans dels anys 60 –no sense oposició– al Consell Europeu, però és només Malta qui s'adhereix a la UE el 2004. Per contra, Liechtenstein integra l'Espai Econòmic Europeu (EEE) el 1992. El Vaticà presenta un cas ben específic: és el més petit dels micro-estats i té un estat particular que li permet obtenir, des de 1970, un estatus d'observador des del Consell Europeu. Avui dia, tots els micro-estats es troben més o menys preocupats per patrimoni comú i són integrats de facto al vast

conjunt de lliure circulació que els envolta. Les seves fronteres estan obertes, encara que els controls aleatoris hi són efectuats. San Marino, Mònaco i el Vaticà emeten les seves pròpies monedes d'euro, sense formar part de la unió monetària. No disposen de banc central, i aquestes monedes estan fabricades dins els tallers del seu país veí. Liechtenstein va ratificar la Convenció de Schengen, mentre que el Vaticà va fer igualment part de la seva intenció de reunir aquest grup de països. Diferents acords va ser signats també entre Andorra i la UE que desitjava anar més lluny dins l'apropament amb la UE i integrar progressivament Andorra dins el mercat interior. És una de les motivacions de diferents reformes fiscal dutes a terme aquests darrers anys. Per a Andorra, Mònaco i San Marino un mandat de negociació d'un acord d'associació va ser adoptat durant el consell d'afers generals del 16 de desembre de 2014 que permetrà als tres micro-estats de tenir accés al mercat interior.

Aquest número especial es recolza doncs a la vegada en les relacions diplomàtiques que mantenen els micro-estats en el món i en les seves relacions amb les organitzacions europees. Quin es el seu rol al centre de la construcció europea? Per què sol·liciten una adhesió al Consell Europeu, però, per la majoria, no s'uneixen a la UE? Quina és la seva estratègia per salvaguardar la seva integritat? Com es desenvolupa la diplomàcia d'aquests micro-estats? Quins rols jugen ells en l'escena europea i internacional? En aquesta edició, un focus va dirigit a Malta, Mònaco, la ciutat del Vaticà, San Marino, Andorra, Liechtenstein i Luxemburg.

Prèviament, Birte Wassenberg a "The Accession of Micro-States to the Council of Europe: A first Step Towards their Recognition as Actors of European Integration" presenta l'ascens dels micro-estats al Consell Europeu. Cada testimoni de les diferents trajectòries en vista de l'admissió al Consell Europeu com a itinerari indispensable per fer valer la seva sobirania i el seu reconeixement internacional. Dotats d'aquest reconeixement naixent, participen en diferents organitzacions internacionals. La noció "laboratories of governance" va ser abordat per Birte Wassenberg amb el fi de demostrar en què les seves petites dimensions tendeixen vers una adaptabilitat constant. Des de la fi de la Segona Guerra Mundial, els micro-estats demostren la seva voluntat de participar en la cooperació europea. Així, proven la seva determinació pel seu ascens al Consell Europeu, que els dona peu a perdurar dins la comunitat de nacions.

Des d'un principi, una comparativa va efectuar-se en l'article: "Les relacions internacionals de la república de Malta i del Principat de Mònaco: cooperació i diplomàcia" de Pierre-Alexis Blevin. Determina dues famílies distintes: els micro-estats històrics procedents del vell continent entre altres, més recents, provinents de la descolonització. Aquest mateix posa en paral·lel el Principat de Mònaco (primera generació) i la república de Malta (segona generació). Encara que pertanyen a dues generacions diferents de micro-estats, han tingut l'intent de garantir el seu reconeixement internacional per mitjà d'acords internacionals i diplomàcies

associades a aquests dos estats. Pierre-Alexis Blevin es centra a donar llum a les relacions internacionals i diplomàtiques referents a aquests dos estats. Les relacions que estan lligades a la seva història i a la seva viva voluntat d'assegurar l'exercici de la seva sobirania. Es refereix a una història europea molt singular explicant aquesta necessitat imperant d'atenuar l'isolament degut a la seva situació geogràfica.

En l'article "El Vaticà i la Unió Europea", Remi Caucanas torna als diferents nivells de la diplomàcia pontifici i les relacions amb la seva veïna Itàlia. Més enllà de les informacions de cooperació amb la Unió Europea (UE), aquest darrer contextualitza les relacions entre la UE i la Santa Seu pel suport del papa Pie XII al Tractat de Roma (1957). Nombrosos temes europeus o mundials són regularment abordats per la UE i el Vaticà integrant un llarg camp de cooperació i de reflexió (la viabilitats mediambiental, els drets de l'home, la llibertat de religió, per exemple).

L'article "Diplomazia e integrazione europea: il caso di San Marino" de Michele Chiaruzzi, deixa veure la política exterior impulsada per la diplomàcia nacional de San Marino amb l'objectiu d'integrar-se a la UE. Abans de tractar l'Acord d'Associació comú amb Andorra i Mònaco per apropar-se a la UE, Michele Chiaruzzi precisa que San Marino manté les relacions diplomàtiques amb aquella des de 1983. El primer acord confirmat és l'acord la cooperació i la unió duanera signat el 16 de desembre de 1991 i ratificat per França al febrer de 1995. Aquest micro-estat desitja aprofundir les seves relacions amb la UE com en particular per l'accés al mercat interior. En aquest sentit, San Marino va adoptar l'euro (2002) i va signar un acord amb la UE dirigint-se a reforçar la lluita contra el blanqueig de diners i el frau (2012).

Igual que a Andorra, San Marino tendeix a assolir els estàndards europeus per intentar un apropament cap a la UE. Josep Dallères abordarà el tema de les negociacions de l'Acord d'Associació que són en curs des del 2015 entre la UE i els tres micro-estats (Andorra, Mònaco i San Marino). En l'interès de comprendre quins són els reptes reals, aquest últim focus del seu article "Andorra, diplomàcia i cooperació" sobre els primers passos del reconeixement internacional d'Andorra. L'evolució dels serveis i del cos diplomàtic són la il·lustració mateixa de la ferotge voluntat d'aquestes valls d'inserir-se en la comunitat internacional.

Cal destacar que la resolució dels tres micro-estats dins les negociacions d'un apropament amb la UE estan basats en el model de l'acord obtingut per Liechtenstein. En realitat, aquests micro-estats serveixen de models els uns als altres en un interès de perennitat en el temps. Wilfried Marxer en el seu article "Liechtenstein's Foreign Policy between Regional Cooperation, Europeanization and Globalization" informa del camí realitzat per Liechtenstein dins la recerca de sobirania. Aquest mateix menciona les prioritats de la diplomàcia nacional impulsada pel govern i presenta les diferents ambaixades i representacions de Liechtenstein a través del món.

L'article de Sylvain Schirrmann "La politique extérieure du Luxembourg: caractéristiques générales et réflexions d'ensemble" remarca la importància simbòlica de Luxemburg al cor de l'espai europeu. En efecte, la capital Luxemburg-ciutat és la seu de les institucions europees (la Cort de Justícia, el Tribunal de primera instància, la Cort dels comptes i El Banc europeu d'inversió, la Secretaria general del Parlament europeu, per exemple). Per un anàlisi històric, aquest mateix aprofundit en el quadre del multilateralisme abordant varis avantatges pel Gran Ducat. L'estat nacional luxemburguès tendeix a corregir la imatge del país massa lligada al seu lloc financer. És per tant, una reorientació política és indispensable. Així, l'estructura del servei diplomàtic es percebrà com un mitjà de readaptar la política estrangera. Tenint en compte el nou context, una reorientació i una adaptabilitat són necessàries per aquest estat.

Globalment, l'adaptabilitat sembla ser més fàcil per aquests micro-estats amb les seves petites dimensions que pels grans estats. Sovint també constitueixen els laboratoris d'interculturalitat, de governament, prou petits per seguir lliures sense ser prou grans per ser forts.

Martina Camiade,

Catedràtica en Estudis Catalans i Transfrontarers,
UPVD, membre de l'IEC, delegada IEC Perpinyà

Birte Wassenberg,

Catedràtica en Història Contemporània, IEP
Estrasburg (França)